



PREKOPUTA HOMOFBIJE

**Analiza životnog iskustva LGBT osoba u Srbiji i
preporuke za smanjenje diskriminacije**



PREKOPUTA HOMOFBIJE

Analiza životnog iskustva LGBT osoba u Srbiji i
preporuke za smanjenje diskriminacije

Izdavač:

Siguran puls mladih, Beograd

Republika Srbija

Telefon: 061 720 77 77

e-mail: office@spy.org.rs

Autori:

Bojan Tepavčević, Isein Fetoski

Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica:

Marijana Komadinić

Štampa:

Outline Creative d.o.o., Beograd

Tiraž: 300

Beograd 2014.

Realizaciju istraživanja i izdavanje ove publikacije omogućila je Evropska komisija kroz program koji se sprovodi u organizaciji Koalicije za ravnopravnost-KORAK. Stavovi izneti u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i nužno ne izražavaju stavove Evropske komisije i Koalicije za ravnopravnost-KORAK.

Sva prava zadržava izdavač. Za svako korišćenje, umnožavanje stavljanje u promet dela teksta ili teksta u celini potrebna je saglasnost izdavača.

Sadržaj

UVOD.....	4
1. STIGMA I DISKRIMINACIJA LGBT OSOBA U SRBIJI.....	6
2. PSIHOLOŠKI PROBLEMI LGBT OSOBA U SRBIJI.....	10
a. LGBT u porodici i bližem okruženju.....	12
b. LGBT u školi.....	17
c. LGBT na radnom mestu.....	21
3. NEKE PREPORUKE ZA SMANJENJE DISKRIMINACIJE.....	24
4. ZAKLJUČAK.....	26
5. REČNIK TERMINA I IZRAZA.....	27

Uvod



Na početku želimo da se zahvalimo svim osobama koje su prihvatile da učestvuju u istraživanju i utrošile svoje dragoceno vreme i sa nama podelili svoja lična, nimalo prijatna, životna iskustva. Svaka pojedinačna priča u ovom istraživanju ima neprocenljiv značaj za one koji su je podelili, za njihove porodice, za istraživače, za LGBT populaciju, kao neumitna težnja da se promeni njen težak položaj u našem društvu. Preko ličnih priča, koje su podelili sa nama i kroz analizu psihosocijalnog položaja, želimo da ukažemo na teškoće i izazove sa kojima se većina LGBT osoba svakodnevno suočava u Srbiji. Svi lični podaci su izostavljeni i preneti su samo delovi iskustva koje smo dobili kroz razgovore. Cilj prenošenja tog iskustva i analize je naša težnja da njihovim objedinjavanjem i objavljivanjem javnost stekne uvid u posledice negativnog odnošenja društva prema LGBT populaciji kako bi se promenio takav odnos, što će se nadamo, odraziti na ravnopravnost i jednakost LGBT osoba u Srbiji.

Stigma i diskriminacija LGBT osoba u Srbiji

U Srbiji se kroz tradicionalni konstrukt seksualnosti i dalje potvrđuju i reprodukuju vrlo konzervativni i stereotipni stavovi o LGBT osobama. Heteroseksualnost je kulturno normirana i vrednosno poželjna većinska seksualnost koja određuje skup negativnih uverenja o "drugim" seksualnostima. U tom smislu, predrasude o LGBT osobama kao "nastranim", "bolesnim" i "opasnim" po društvo su veoma prisutne. Neki od faktora koji doprinose održavanju i osnaživanju postojećih stereotipa i predrasuda su verske zajednice, pojedine konzervativne nacionalističke političke partije, desničarska udruženja, institucije sistema i dr. Kao produkt ovakvih uverenja dešavaju se različiti oblici stigme, diskriminacije i nasilja nad LGBT osobama. Na ovakvu praksu ponašanja prema LGBT osobama ukazuju, kako organizacije koje rade na zaštiti i promociji ljudskih prava LGBT osoba, tako i izveštaji i istraživanja o stanju ljudskih prava domaćih i međunarodnih organizacija i institucija.

Prema podacima istraživanja

javnog mnjenja "Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji" (Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, 2013.) 29% ispitanih imalo bi protiv da im LGBT osoba bude komšija, 29% ne bi je želelo za kolegu, 36% za svog šefa, dok 46% ispitanika je ne želi za prijatelja, a 55% ne želi da im LGBT osoba bude vaspitač. Alarmantan je podatak da čak 82% ispitanika ne želi LGBT osobe u svojoj porodici. Kada je reč o stavovima mladih, ogromna većina srednjoškolaca, preko 80% podržava neki oblik diskriminacije prema LGBT populaciji, dok 38% mladića uzrasta od 14 do 19 godina opravdava nasilje nad LGBT populacijom, navodi se u godišnjem izveštaju o stanju ljudskih prava u Srbiji Beogradskog centra za ljudska prava.

Prema podacima iz *Strategije za prevenciju i zaštitu od diskriminacije 2013-2018*, sve veći broj mladih LGBT osoba koje su se autovale svojoj porodici, završavaju kao beskućnici usled porodičnih konflikata koji se javljaju kao rezultat stereotipa i predrasuda o homoseksualnosti u

našem društvu. U Srbiji 9% gej mladića starosti između 18 i 26 godina razmišlja o samoubistvu, dok 4% ima razrađen plan samoubistva i u neposrednom je riziku, rezultati su istraživanja dr. Jelene Srdanović Maraš, specijalistkinje medicinske psihologije sa Odeljenja za dečiju i adolescentnu psihijatriju u Novom Sadu.

Prema istraživanju „*Predrasude na videlo*“ (Cesid, Gej strejt alijansa, 2010.), 67% ispitanih misli da je homoseksualnost bolest, čak polovina ukupne populacije u Srbiji bi odbacila svoje bližnje u slučaju da saznaju da su oni homoseksualne orijentacije, dok bi 17% roditelja reagovalo nasiljem na činjenicu da su im deca istopolne seksualne orijentacije.

U “Godišnjem izveštaju o stanju ljudskih prava LGBT osoba u Srbiji” (Gej strejt alijansa, 2012.), navodi se da su LGBT osobe u Srbiji često žrtve fizičkih napada na javnim mestima (u školama, javnom prevozu, ispred gej klubova i kafića...).

Sistemska diskriminacija

Usled nespecifičnih, a kasnije i specifičnih problema (onih koji su povezani sa neprihvatanjem seksualne orijentacije), LGBT osobe kao i sve druge osobe u društvu obraćaju se zdravstvenim, socijalnim, pravnim i drugim službama kako bi rešile te probleme. Sistemska diskriminacija se ogleda u odbijanju i/ili neadekvatnoj podršci ovih službi LGBT osobama da reše probleme uzrokovane stigmom, diskriminacijom, i nasiljem koje doživljavaju. Osoblje u ovim službama, često usled neznanja i homofobije, stigmatizuje i diskriminiše LGBT osobe. One tako bivaju odgurnute na marginu, da se bez podrške porodice i nadležnih državnih službi, same suočavaju sa kompleksnim psihosocijalnim problemima. Nakon takvog tretmana one se veoma retko odlučuju da ponovo zatraže podršku unutar sistema.

Tokom 2012. godine organizacija Siguran puls mladih je realizovala istraživanje sa ciljem da se ispita kako pripadnici LGBT populacije percipiraju odnos institucija zdravstvene zaštite prema njima. Tek svaki deveti ispitanik smatra da

zdravstvene ustanove dovoljno dobro pokrivaju sve potrebe koje LGBT osoba ima u oblasti fizičkog i mentalnog zdravlja. Na otvoreno pitanje šta bi doprinelo da se zaštiti i poboljša mentalno i fizičko zdravlje LGBT populacije, imajući u vidu postojeće programe institucionalne zdravstvene podrške, najčešći odgovori su bili da je potrebno da državne službe budu senzibilnije na specifičnosti LGBT populacije. Kada govorimo o kvalitetu službi, naročito onih koje su namenjene pripadnicima populacije koji su stigmatizovani i marginalizovani, ni jedan od državnih servisa, prema ovom istraživanju, nije uspeo da obezbedi dovoljno zaštićenu atmosferu koja bi garantovala sigurnost korisnicima. Velika većina ispitanika izražava stav da se u državnim zdravstvenim službama oseća nesigurno, uplašeno od moguće nepoverljivosti informacija, stigmatizacije i diskriminacije.

Na osnovu rezultata pilot-istraživanja *“Istraživanje stavova LGBT populacije o sektoru bezbed-*

nost” (Marija Radoman, 2012. godina) o tome kako LGBT populacija percipira sektor bezbednosti, LGBT osobe uglavnom nemaju dovoljno poverenja u rad policije, a ta percepcija vezana je za slučajeve nasilja koje su pretrpeli kao i na osnovu posmatranja rada policije kao institucije. To nepoverenje proizvodi neprijavlivanje napada jer postoji strah da će i samo obraćanje institucijama dovesti do nove diskriminacije. Ispitanici smatraju i da su slučajevi pred pravosudnim organima spori ili da do njih nikad i ne dođe, a da same institucije ne čine dovoljno na otklanjanju diskriminacije prema LGBT osobama. Strah od inficiranja HIV-om tera ljude da se distanciraju od onih koji sa HIV-om žive i ili su na



njega vulnerabilni. Distanciran-je povećava uverenje da su oni drugačiji, što nas tera da se prema njima drugačije i ponašamo. Tako strah od HIV infekcije predstavlja jedan od glavnih uzroka stigme i diskriminacije prema osobama koje žive sa HIV-om ili su u neposrednom riziku da ga dobiju. U istraživanju *“Znanje, stavovi i ponašanje zdravstvenih radnika u oblasti HIV-a”* (Ministartstvo zdravlja i IAN, 2010.) zdravstveni radnici tvrde da osobe koje žive sa HIV-om imaju isto pravo ne lečenje, ali oni vrlo često odbijaju da pruže uslugu nekome samo zato što je HIV pozitivan. Rezultati ovog istraživanja pokazali su da više od jedne trećine zdravstvenih radnika smatra da njihovim kolegama čiji je HIV status pozitivan ne treba dozvoliti da rade u praksi. Ukoliko je osoba koja živi sa HIV-om ujedno i pripadnik LGBT populacije, situacija se dodatno pogoršava jer se negativni stavovi i ponašanje prema osobama koje žive sa HIV-om, dodatno opterećuju stereotipima i predrasudama o homoseksualnosti.

U istraživanju *“Odnos predstavnika organa javne vlasti prema diskriminaciji u Srbiji”* (Poverenica za zaštitu ravno-

pravnosti, 2013.) pokazuje se da kod predstavnika organa javne vlasti izostaje dublje razumevanje pojma diskriminacije. Istraživanje je pokazalo da je i dalje u velikom procentu izražen stav da su diskriminirane grupe same odgovorne za svoj položaj, čime se relativizuje odgovornost države i društva. Uočava se da i dalje postoji visoka tolerancija prema diskriminaciji LGBT populacije, koja je uslovljena još uvek dominantnim stavom u društvu da je homoseksualnost bolest. Istraživanje je pokazalo i da visok procenat zaposlenih u organima javne vlasti toleriše diskriminaciono ponašanje, te da slučaj ne bi prijavili odgovornima, što je posebno došlo do izražaja među ispitanicima koji rade u sudovima. Preko polovine predstavnika organa javne vlasti smatra da je „tolerancija različitosti otišla u drugu krajnost i da sada pripadnici manjina (LGBT populacija pre svega) imaju više prava nego većinska populacija”. Manje od 10% predstavnika navelo je oblasti socijalne i zdravstvene zaštite u kojima je diskriminacija najzastupljenija.

Psihološki problemi LGBT osoba u Srbiji

Tokom prethodnih pet godina u drop-in centru organizacije Siguran puls mladih, pruženo je preko 1000 usluga individualne psihosocijalne podrške LGBT osobama. Za LGBT populaciju savetovalište predstavlja značajnu podršku u procesu što bezbolnijeg prihvatanja sopstvenog identiteta, autovanja, građenja partnerskih odnosa, smanjenja internalizovane homofobije, harmonizacije porodičnih odnosa i dr.

Problemi sa kojima se LGBT populacija susreće, a koji se tretiraju kroz psihoterapijski tretman (kao što su anksioznost, depresija, nisko samopoštovanje, panični napadi, suicidalne misli i dr.), u najvećem broju slučajeva, posledica su stigme, diskriminacije i pretrpjenog nasilja usled neprihvatanja drugačijeg seksualnog identiteta od heteroseksualnog. Ovi poremećaji psihosocijalnom funkcionisanju se



odražavaju na važne aspekte individualnog funkcionisanja LGBT osoba, počev od međuljudskih odnosa u privatnoj sferi, preko problema na poslu i u porodici, pa sve do otežanog integrisanja u širu društvenu zajednicu. Ovo kasnije ima značajne negativne posledice na ličnu sferu koje se ispoljava u otežanom funkcionisanju u okviru emotivnih odnosa koje LGBT osobe zasnivaju.

Da bi smo bolje uvideli dimenzije psihosocijalnih problema jedne osobe zato što nije heteroseksualna, neophodno je da ukažemo na naučnu postavku o osnovnim ljudskim potrebama, na posledice njihovog osujećenja, bez kojih je život svake osobe, pa i LGBT osobe nemoguć. Istaknuti američki psiholog Abraham Maslov razvio je piramidu ljudskih potreba u vezi sa kojom je izneo tezu da od stepena ispunjenja ljudskih potreba zavisi kompletan život jedne individue. Maslov je piramidu potreba podelio na:

- potrebe nedostatka, koje čine fiziološke potrebe i potreba za sigurnošću i

- metapotrebe ili motive rasta.

U ove potrebe spadaju potreba za pripadanjem i ljubavlju, po-

treba samopoštovanja, potreba samoaktualizacije i potreba transcendencije (nadilaženja sebe).

Fiziološke potrebe organizma su najvažnije, najosnovnije i najjače od svih potreba čoveka. Nezadovoljavanje tih potreba dovodi do smrti. Fiziološke potrebe su za hranom, vodom, kiseonikom, spavanjem (sanjanjem), potreba za seksualnošću. U grupi osnovnih potreba osvrnućemo se najviše na nemogućnost ispunjenja potrebe za sigurnošću, a kod motiva rasta na potrebe za pripadanjem i ljubavlju, poštovanjem i samopoštovanjem, jer je upravo ispunjenje ovih potreba dovedeno u pitanje kod LGBT osoba usled stigme, diskriminacije, nasilja i neprihvatanja. Ukoliko se osvrnemo na činjenice u vezi sa ugrožavanjem fizičke bezbednosti u slučaju održavanja javnih skupova LGBT populacije ili činjenice da LGBT osobe često trpe fizičke napade u javnosti upravo zato što su percipirani kao pripadnici drugačijih nepoželjnih seksualnosti, jasno je da nivo zadovoljenja potrebe za fizičkom bezbednošću (sigurnošću) nije odgovarajući. Strah i obacivanje od strane porodice, prijatelja,

vređanje i omalovažavanje od strane komšija, kolega na poslu, školskih vršnjaka, sistemske diskriminacije institucija, kao što smo prikazali, sastavni su deo svakodnevnice većine pripadnika i pripadnica LGBT populacije. S toga, pripadnici i pripadnice drugačijih seksualnosti, jer ih percipiraju kao nepoželjne, opasne i devijantne, nemaju mnogo prostora da se osećaju sigurnim i prihvaćenim, a mogućnost zadovoljenja potreba za pripadanjem i ljubavlju tada biva ugrožena. Kada se LGBT osobe ne osećaju fizički i emocionalno sigurne da ispoljavaju svoju ličnost, ne mogu postići zadovoljavajući nivo samopoštovanja jer odrastaju u porodici, okruženju, kulturi koja uglavnom negativno označava i ne poštuje drugačiju seksualnu orijentaciju kao normalnu i legitimnu. U takvom stanju LGBT osobe najčešće posežu za neadekvatnim obrascima ponašanja poput suicidalnih pokušaja i izvršenja, rizičnog seksualnog ponašanja koje neretko prouzrokuje negativne efekte na fizičko zdravlje i dr.

U nastavku, pokušaćemo da na osnovu iskustva klijenata, profesionalnih percepcija i zaključaka, prenesemo značajne as-

pekte psihosocijalnih problema LGBT osoba, i damo osnovne smernice za smanjenje diskriminacije LGBT osoba kako bi se njihov položaj u našem društvu poboljšao.

a. LGBT u porodici i bližem okruženju

Činjenica da LGBT osobe u Srbiji uglavnom odrastaju u porodičnom ambijentu u kojem je drugačija seksualnost nepoželjna, stvara probleme ispoljavanja seksualnog identiteta u skladu sa ličnim doživljajem. Tako se LGBT osobe u okviru porodice suočavaju sa unutrašnjim konfliktima koji u daljem razvoju i socijalizaciji nužno prouzrokuju emocionalne disfunkcionalnosti. Ličnost se formira u odnosu na emocionalni, psihički i fizički tretman koji dobija od strane okruženja. Ukoliko jedna LGBT osoba odrasta u porodici koja reprodukuje društvene stavove koji su homofobični, lako možemo zaključiti da će ta mlada osoba u razvoju doći u konflikt sa samom sobom upravo u okviru takve porodice. Kada u ranim seksualnim fazama dete počne da prepoznaje privlačnost prema istom polu, a živi u porodici koja reprodukuje homofobične

stavove, možemo pretpostaviti da će takvo dete shvatiti da je drugačije na način koji nije prihvatljiv porodičnom i širem okruženju.

S obzirom na to da se deca na neki način prirodno podređuju roditeljskim zahtevima tokom socijalizacije i razvoja, očekivano je da će dete sa istopolnim sklonostima u procesu adaptiranja roditeljskim zahtevima doći u situaciju da negira neki deo sebe, upravo onaj koji roditelji označavaju kao nepoželjan.

“Moji roditelji ne znaju da sam gej, još uvek im nisam rekao zato što se bojim njihove reakcije i načina na koji će da reaguju, bilo je situacija gde sam živeo sa drugaricom i onda je moja majka vršila pritisak na mene u smislu šta se dešava, kako je moguće da smo samo drugovi a živimo zajedno, da li sam gej ili ne...bilo je direktnih pitanja, ja sam negirao... od mene je traženo da priznam kao da sam za nešto kriv, kao da sam neki osuđenik koji treba da prizna da je ubio čoveka, ne nisam ubio čoveka...kao da sam pozvan bio na istražni razgovor kod sudije, i naravno da sam negirao, da sam lagao jer sam shvatio da ako kažem istinu neću dobro proći, a to sam zaključio na osnovu mog poznavanja njihovih stavova i njihovog pristupa meni u tom razgovoru... moja majka je zauzimala negativan stav prema homoseksualcima...”

Krivica je osećanje koje imamo u situacijama kada procenimo da smo nekim svojim postupkom neopravdano naneli štetu nekom drugom ljudskom biću. Biti drugačije seksualnosti ni na koji način ne nanosi štetu drugim ljudskim bićima ali to, ipak, ne lišava LGBT osobe osećanja krivice. Neki od naših korisnika su odrasli u homofobičnom okruženju i kontinuirano, na različite načine, uglavnom kroz reakciju ka fenomenu drugačijih seksualnosti, slušali negativne vrednosne ocene sopsptvene seksualnosti od strane najbližih članova porodice. Deca internalizuju roditeljske vrednosne stavove tokom razvojnog perioda. Tako internalizovana homofobija kod homoseksualnog dečaka/devojčice jasno vodi osećanju jake krivice zbog sopsptvene homoseksualnosti sa kojim je veoma teško živeti. U radu sa korisnicima na njihovim psihosocijalnim tegobama nastalim usled odrastanja i formiranja u homofobičnoj sredini, stiće se utisak da LGBT osobe razvojno prvo dobiju negaciju od okruženja, zatim je internalizuju i sami sebe negiraju, a potom sa zrelošću imaju potrebu da se oslobode negacije kroz oslobađanje i neku vrstu afirmacije. Sve se to najčešće dešava

u istom okruženju i samim tim predstavlja niz paradoksalnih, teških i iscrpljujućih psiholoških procesa i izazova koji ostavljaju posledice po opšte psihološko funkcionisanje ličnosti.

“Ne osećam se prihvaćeno od svoje porodice, oni to ne razumeju, oni to ne žele da razumeju, po njima ja sam izdala svoju porodicu, to je nešto što je došlo sa Zapada, ja sam sramota ili u najboljem slučaju ignorišu to pa me pitaju da li imam dečka, da li tražim dečka, zato što oni veruju da je to neka faza ili nešto prolazno ili da ja lažem, ispituju me...”

Stid osećamo onda kada se plašimo da smo nekim svojim postupkom doprineli da neka nama važna osoba o našem postupku misli negativno. Većina roditelja naših korisnika projektovala je stid u odnosu na to što su im deca drugačije seksualnosti. Te projekcije su uglavnom bile usmeravane na decu, a zapravo su se odnosile na strah od toga kako bi okruženje u kojem se kreću roditelji reagovalo da drugačiju seksualnost njihovog deteta. I u ovom slučaju se dešava internalizacija roditeljske emocije koja za dete postaje konfliktna jer se zatekne u situaciji da se od njega očekuje da se stidi

samo sebe zbog nečega što jeste. Rad na doživljaju stida usled roditeljskih reakcija na drugačiju seksualnost deteta je skoro nezaobilazna tema u psihoterapijskom radu sa LGBT osobama.

“Recimo od neke 11, 12. godine sam počeo da shvatam da me privlače muškarci... ja sam tad razmišljao o tome kao nečemu što nikad niko neće saznati za to, da ću ja to u grob da ponesem sa sobom... zato što sam tada mislio da je tako nemoguće živeti, da se od mene očekuje da imam devojkicu, ženu, decu porodicu kasnije u životu... ja sam sa sobom nisam imao problem, ali sam to morao da zadržavam u sebi... bojao sam se da ću biti odbačen, da ću biti na društvenoj margini... bojao sam se da će me odbaciti, izbaciti iz kuće, taj strah i dan danas postoji... da će da me odbace, oni ne znaju za moju seksualnost... nisam autovan i verujem da bi njihova reakcija bila takva da bi na kraju prihvatili to i da bi im trebalo da prođe godina i godina da to prihvate... ja biram da im ne kažem zbog straha da me ne odbace, da izgubim dom na neki način, bar na tih nekoliko godina dok ne prihvate...”

Frustracija je neprijatno osećanje koje osećamo u situaciji u kojoj nismo u mogućnosti da zadovoljimo neku svoju važnu želju. Svako želi da bude prihvaćen, posebno u okruženju najbližih. To je jedna od osnovnih ljudskih potreba,

za potvrdom i prihvatanjem od strane okruženja u kojem živi. To je jedan od načina na koje se ljudsko biće, između

“Moj put je bio težak... na kraju sam se autovao svojoj porodici onda kad sam se odselio od njih i postao materijalno nezavisan. Pre toga mi nije padalo na pamet jer sam se plašio, oni su mi bili sve, sa njima sam živeo, oni su me izdržavali... kad si dete onda ne možeš mnogo da biraš već uglavnom moraš da slušaš... Tokom studija sam dosta radio na sebi. Kada sam se autovao svom okruženju, prijateljima i poznanicima, sve je dobro prošlo jer su to sve bili ljudi koji sam birao između ostalog i prema vrednostima koje su zastupali u životu... birao sam sebi silčne. Kada sam se autovao njima, ohrabrio sam se da to kažem i roditeljima i sestri. Rezultat je bio strašan, hladnoća i potpuno nerazumevanje... nisu me u potpunosti odbacili u smislu da nemamo kontakt, ali su me polako distancirali od nekih drugih članova porodice jer su se plašili da ću i njima reći. Najteže mi pada što sve svoje uspehe u poslu i životu želim prvo da podelim sa njima, a njima to ništa ne znači zato što sam gej. To je nešto što se nikad neće promeniti u mom životu i nešto sa čim ležem i ustajem svaki dan, to da me moji rođeni roditelji ne žele i ne prihvataju jer nisam heteroseksualac. Nikad neću moći da shvatim zašto je tako ako sam ja kao homoseksualac srećan i zadovoljan svojim životom.. osećam da sam time što sam se autovao porodici na neki način izgubio porodicu”.

ostalog, oseća vrednim. Ukoliko tu prirodnu želju i potrebu nismo u mogućnosti da ostvarimo frustracija postaje sastavni deo našeg života i time ga čini manje srećnim i manje kvalitetnim. Posledice kontinuirane frustriranosti na psihosocijalno funkcionisanje su nešto sa čim se svakodnevno susrećemo u radu sa LGBT osobama.

Tuga je emocija koju osećamo u situacijama u kojima procenjujemo da nepovratno gubimo nešto što nam je vredno i za šta smo emocionalno vezani. Određen broj naših korisnika je na neki način izgubilo svoje porodice nakon što su porodice saznale za njihovu različitu seksualnost i odbacile ih, emocionalno ili stvarno. Emocionalni gubitak važnih osoba usled odbacivanja na osnovu negativnog vrednovanja seksualnosti, u praksi je često praćen procesima koji se po intenzitetu emocionalnog doživljaja mogu uporediti sa doživljajem gubitka u slučaju smrti.

Kao što vidimo kroz neke od odgovora naših sagovornika, tokom kasnije adolescencije dolazi do pokušaja razrešenja tog konflikta kroz skrivenu seksualnu i emocionalnu praksu.

Deo koji je bio negiran postaje deo koji se delimično afirmiše u tajnosti. S obzirom na to da se kod LGBT osoba seksualnost uglavnom razvija u potpunoj tajnosti, konflikt se dalje produbljuje i dobija nove dimenzije. Osoba u najboljem slučaju vremenom sebi dozvoljava da zadovoljava svoje seksualne i emocionalne potrebe, ali ih praktikuje u tajnosti i potpuno skriveno od okruženja. Praktikujući neki deo svojih potreba skriveno, osoba oseća konstantan strah da će biti razotkrivena.

“Razlika u odnosu na moje vršnjake koji su strejt je u tome što nisam mogao biti iskren o sebi, što sam morao da se skrivam i lažem, što sam imao strah da ću biti odbačen. I danas imam potrebu da vodim potpuno računa i da imam poptunu kontrolu nad svojim ponašanjem i onim što želim da kažem. To je potpuno frustrirajuće... Nisam imao problema sa školom nikada, ali je bilo problema sa društvom i druženjem, uvek sam brinuo da li da odem negde na žurku i da li ću se osećati prijatno znajući da moram da vodim računa kako se ponašam, kako će me neko pogledati, da li će nešto dobaciti, postoji strah da ćeš biti odbačen, da ćeš biti povređen fizički, napadnut, razotkriven javno, da će upirati prstom, a kad živiš u manjem gradu onda postoji problem i da će tvoja porodica saznati, da će te svi osuđivati”.

Strah osećamo u situacijama kada procenjujemo da je ugrožena neka naša vrednost ili fizička egzistencija. Strah od razotkrivanja i odbacivanja je emocija koja je svim našim korisnicima zadavala najviše problema u psihičkom funkcionisanju, upravo zato što je bio konstantno prisutan tokom ranog razvojnog perioda i adolescencije. S druge strane, homofobično okruženje smatra da je heteroseksualnost ugrožena postojanjem drugačijih seksualnosti i stoga sankcioniše i odbacuje različitost. Usled takvog mehanizma dolazi do internalizacije straha kod LGBT osoba. Takodje, osećati strah zbog nečega što je deo vašeg bića i što nikog drugog ne ugrožava je prinudna emocija u ovom slučaju. Kod nekih klijenata je upravo zbog stalnog prisustva straha, razvojno došlo do neadekvatnih psiholoških adaptacija zbog kojih su se javljali na psihoterapijski tretman, žaleći se na panične oblike reagovanja u različitim životnim situacijama, suicidalne misli, suicidalna ponašanja, različite oblike zavisnosti, itd.

Reprodukcija systemske homofobije se reprodukuje i prelama i kroz porodicu. Kolektivni “kritički roditelj” po pitanju seksual-

nosti postaje i stvarni kritički roditelj. Ako društvo odbacuje drugačije seksualnosti i sistem podržava odbacivanje drugačijih seksualnosti, stvarni roditelj će se vrlo lako podrediti zahtevima “kolektivnog roditelja” i ugraditi ih u zahteve i vrednosti sopstvenog roditeljstva. Većina roditelja koji su posećivali psihoterapijski tretman svoje dece, najčešće se žali na to kako će okolina prihvatiti njihovo dete. Roditelji tokom socijalizacije i vaspitanja dece šalju verbalne i neverbalne psihološke i bihevioralne dozvole i/ili zabrane. Zabrane se uglavnom odnose na ponašanja. Detetu vrlo brzo postane jasno koja su ponašanja u kući poželjna, a koja ne. Ako živimo u homofobičnom društvu koje ne toleriše seksualne različitosti, ponašanja koja ukazuju na odstupanja od heteronormiranih obrazaca će najčešće u većini porodica biti sankcionisana. U takvom ambijentu, dete je prinuđeno da negira neki deo sebe koji još ni samo ne razume, kako bi bilo prihvaćeno od strane roditelja. Negiranjem delova sebe zarad podređivanja drugom, ulazimo u razvojni konflikt sa sobom. S obzirom na to da se ovde radi o delu identiteta - seksualnosti - koji je na neki način

društveno vidljiv i najčešće prolazi kroz vrednovanje i proveravanje okoline, kompleksnost takvog konflikta biva sve veća i teža za razrešenje.

b. LGBT u školi

Važan deo odrastanja, socijalizacije, psihološkog razvoja i formiranja ličnosti odvija se u školi. Vršnjački autoritet u nekim fazama razvoja igra presudnu ulogu u vrednovanju kod većine mladih ljudi. U nekim trenucima, kada smo mladi i ne još potpuno sigurni i zreli, ono što nam vršnjaci šalju kao poruke predstavlja nešto u odnosu na šta merimo i sami sebe. Biti percipiran kao LGBT vršnjak u Srbiji nije ni malo lako. Svi korisnici našeg programa su prošli kroz različite faze neprijatnosti sa vršnjacima u školi i na fakultetu koje su ostavile

“Imao sam problem u školi jer sam imao komunikaciju sa muškarcima i onda sam se distancirao da ne bih imao problem, bilo je dosta neprijatnih scena u smislu zadirkivanja, primećivali su da sam drugačiji od njih i onda je bilo nekih neprijatnih situacija i onda sam se ja odaljio od njih da ne bih imao neprijatnosti, izbegavao sam da se družim, bio sam prinuđen da se sklonim zbog toga što sam gej...”

traga i često nanele dosta bola i neprijatnosti.

Usamljenost, otuđenost, samoizolacija usled stigmatizacije od strane vršnjaka, nedostatak prostora da se ispolji specifičnost sopstvene prirode, uticala je na neku vrstu zatvaranja kod korisnika sa kojima smo radili na tretmanu tog problema. Zatvaranje u ranim fazama odrastanja, da bi se izbegla neprijatnost i konflikt, formiralo se kod nekih mladih ljudi kasnije kao mehanizam funkcionisanja.

“Bilo je zadirkivanja, prozivanja, živio sam u internatu u srednjoj školi i ja uglavnom nisam reagovao u tim situacijama jer sam se osećao kao da ne mogu da to promenim... nisam se bunio i bilo mi je neprijatno... morao sam da sa nekim bliskim prijateljima uvek prećutkujem temu ljubavi, veze i seksa... od nekih prijatelja sam imao stalni pritisak da pričam o tome jer su svi pričali o tome, a ja nisam mogao... stalno su me pitali da li imam devojku... a ja ne mogu da odgovorim adekvatno...”

Osećanje usamljenosti imamo onda kada procenjujemo da nismo u društvu sa onim ljudima sa kojima bismo želeli da budemo. Svi želimo da budemo prihvaćeni, a kada smo okruženi ljudima koji nas ne prihvataju,

često se osećamo usamljeno među njima. Neprijatnost osećaja usamljenosti često navodi ljude da potraže društvo ljudi koji će im biti važni i kojima će biti važni. S obzirom na to da školovanje ima svoje vremensko trajanje koje nije kratko i s obzirom na to da mladi ljudi provode veći deo dana u školi sa vršnjacima, vrlo često situaciono osećanje usamljenosti postaje strukturalno psihološko osećanje koje u nekim slučajevima prerasta u raspoloženje. Paradoks leži u tome što mladi ljudi drugačije seksualnosti žele

“I dan danas ne volim da se sećam osnovne škole, svaki dan sam trepeo neprijatnost, nekada i fizičko nasilje... sećam se da smo se jednom fotografisali u školi, celo odeljenje sa razrednom i da sam ja stao pored svoje najbolje drugarice u koju je bio zaljubljen jedan dečak iz odeljenja... on je mene prezirao zato što mi je ona poklanjala pažnju i što se nije družila sa njim... nakon što smo završili fotografisanje stajao sam sa njom sa strane i pričao kad mi je taj dečak prišao, uhvatio me je za ruku, okrenuo ka sebi i šamarao nekoliko minuta pred celim odeljenjem sve dok razredna nije reagovala... rekao mi je da će me ubiti zato što sam peder... nije dobio nikakvu kaznu i kasnije je nastavio da mi pretilo da će me ponovo pretući, bio sam najsrećniji kad sam završio osnovnu školu jer sam znao da ću prestati da ga viđam”.

da se druže sa ljudima koji su im školski drugovi i drugarice ali da često, usled negativnih ocena vršnjaka, bivaju prinuđeni da ne žele da budu u društvu sa njima jer osećaju neprijatnost i kontinuiran strah od negativnog vrednovanja i zadirkivanja. Često su priče iz škole koje smo čuli od naših korisnika bolne i neizbrisive iz emocionalne memorije.

Prezir je osećanje koje osoba oseća prema nekome koga procenjuje kao nedovoljno vredno ljudsko biće. LGBT osobe su često izložene preziru vršnjaka u školi. Osoba koja je objekat prezira često oseća odbačenost.

S obzirom na to da se u ovom slučaju ne radi o zasluženom preziru, a osoba koja je objekat prezira oseća odbačenost, jasno je da se radi o nametnutom osećaju odbačenosti koji proističe iz prakse odbacivanja usled negativnog vrednovanja.

Svako odrastanje je teško i sa sobom nosi mnogo neprijatnosti. U slučaju odrastanja LGBT osoba, pored svih nimalo lakih razvojnih izazova u fazama odrastanja mladih, odrastanje u homofobičnom društvu nameće dodatni paket neprijatnosti koji se LGBT osobama stavlja na teret usled negativne valorizacije i odbacivanja. Svako ko se



rodio kao čovek, samim tim ima pravo na bazično poštovanje i uvažavanje ljudskosti u njemu. Podsetimo se na Maslovljevu piramidu osnovnih ljudskih potreba među kojima su potreba za poštovanjem i pripadanjem. Dovoljno je da se zadržimo samo na ove dve potrebe svih ljudskih bića. Kod odrastanja LGBT osoba, u prosečno homofobičnoj sredini, shvatamo da ispunjenja ovih potreba u periodu razvoja i sazrevanja, zapravo nema ili je nedovoljna za pristojno osećanje adekvatnosti. Otud i objašnjenje za veliki broj zavisničkih i suicidalnih ponašanja kod LGBT osoba koje su se javljale na servis psihosocijalne podrške.

Internalizacijom neprijatnosti koja dolazi spolja, često dolazi do sličnog tretmana unutar ličnosti. Što je osoba mlađa i što češće čuje negativne poruke o sebi spolja, što više oseća prezir i odbačenost, sve više stremi ka tome da unutar sebe odbacuje spolja prezireni deo identiteta koji istovremeno oseća kao prirodan i svoj. Unutrašnji konflikt između doživljaja sopstvenog seksualnog identiteta i prezira prema istom od strane sredine, praktično je dominantna psihološka matrica kod velikog broja LGBT oso-

ba. Konfliktnost često postaje deo strukture ličnosti s obzirom na dužinu trajanja pomenutog stanja i prenosi se na obrazac opšteg psihološkog funkcionisanja. Dugotrajni unutrašnji konflikti koji se ne rešavaju na adekvatan i funkcionalan način negativno utiču na psihološko zdravlje osobe i često vode ka disfunkcionalnim ponašanjima zbog kojih osoba naknadno dodatno pati.

“Bila sam ‘muškarača’ celo detinjstvo, dečaci su me voleli jer sam im bila kao drug, a devojčice su me prezirale. Jednom, na rekreativnoj nastavi u osnovnoj školi dok smo bili u hotelu, nekoliko devojčica je došlo u moju sobu i pod nagovorom jedne od njih, uništile su nekoliko mojih omiljenih majica i patike... psovale su me i govorile mi da sam bolesna jer ne izgledam kao devojčica i da treba da umrem, sve vreme sam ćutala i trpe-la, a kad su otišle plakala sam satima, nisam nikome to prijavila, a roditeljima sam slagala da sam izgubila ranac u kojem su mi bile stvari koje su one uništile... kasije, na fakultetu, jedan profesor je otvoreno imao komentare na moj izgled i oblačenje koji su bili uvredljivi i neprijatni, to je često radio pred ostalim kolegama i svi bi uglavno ćutali, ja se jesam navikla na to da ljudi obraćaju pažnju na moj izgled koji nije uobičajen, ali svaki put kad dobijem taj komentar, pa i danas, osetim neku bol u sebi i potrebu da se objašnjavam i raspravljam... tužno je to i teško”.

c. LGBT na radnom mestu

“Osetila sam diskriminaciju što se tiče seksualnosti na poslu, gde su ljudi sumnjali da nisam heteroseksualna... zato što nikad nemam dečka, osetila sam nekoliko puta da me zapravo skriveno ispituju o mojoj seksualnosti... jedna osoba u okviru te grupe u kojoj sam radila me je nekako ironično pitala da li je moja poslednja veza bila sa dečkom ili sa devojkom? ja sam slagala i rekla da sam bila sa dečkom jer sam se plašila da ukoliko kažem koja je moja seksualna orijentacija da onda mogu ugroziti svoju poziciju, izabrala sam da slažem jer je ona imala komentare koji su diskriminatorni...”

Ni odraslo doba, ni radno mesto nisu lišeni strepnje, straha, prikrivanja, odbacivanja i ostalih neprijatnosti kroz koje prolaze LGBT osobe. Iako je diskriminacija zakonom zabranjena, to ne lišava poslodavce i poslovne saradnike da na različite i manje vidljive načine diskriminišu svoje zaposlene i kolege, reprodukujući homofobične i diskriminatorne stavove na različitim nivoima. Sličan tretman kao u školi, LGBT osobe često zatiču i u poslovnom okruženju, samo na mnogo kompleksniji i neposredniji način. Deca otvoreno vređaju i reprodukuju naučene vrednosti, a odrasli ignorišu ili prikriveno komentarišu.

Psihološko prepoznavanje među ljudima se odvija kroz verbalnu i neverbalnu komunikaciju. Signali potvrđivanja, afirmacije, direktnog verbalnog izražavanja priznanja ili odricanja neke naše karakteristike i vrednosti jesu deo svakodnevnog života svakog svesnog bića. To učimo od malena i od toga jednim delom zavisi naš unutrašnji doživljaj, koji u zavisnosti od rezultata reakcije drugih na nas (ne)ispunjava ljudsku potrebu za poštovanjem i samoostvarenjem. Sliku o sebi stvaramo i na osnovu toga kako drugi reaguju na nas i kako nas vrednuju i/ili potcenjuju. U većini slučajeva ljudi sa kojima smo razgovarali i delili iskustva, slučaj je upravo takav da većina reakcija koja dolazi spolja

“Na poslu me stalno pitaju kad ću da se ženim i imam li devojkicu, uglavnom sam okružen sa muškarcima koji su oženjeni i koji stalno komentarišu žene na način koji je neprimeren, kad je bila Parada danima sam bio prinuđen da slušam razne bljuvotine o gejevima... često me tim šalama pozivaju da učestvujem u tome, a kad me pitaju za moj status lažem da imam devojkicu... svaki dan ... ovo mi je treći posao na kojem imam istu atmosferu, volim svoj posao, ali mi je svaki dan muka od toga što slušam”

“Osećam se nelagodno kad me ispituju imam li dečka, osećam strepnju, osećam se anksiozno, a zatim se osećam loše sama sa sobom ako lažem odnosno ako sam prinuđena da lažem da bih sačuvala nešto što mi je potrebno... i kod lekara, žena kad ode na ginekološki pregled, za nju podrazumevaju da je heteroseksualna...”

zapravo biva negativna. Homofobija je zauzela svoje stalno mesto i u jeziku žargona preko kojeg se na direktan i pežorativan način ustaljenim jezičkim formama kontinuirano upućuju pogrde LGBT osobama. Ako se vratimo na činjenicu da naša slika o sebi zavisi delom i od slike koju nam drugi ljudi daju o nama, ponovo se zatičemo na konfliktnoj tački koja proizvodi kontinuiranu frustraciju, a zatim i emocionalnu patnju osobe,

jer u takvom kontekstu nije u stanju da oseća adekvatnu mogućnost za samoostvarenjem. Patnja dolazi od doživljaja u kojem osoba ne može da razreši neprijatnost negativnih ocena koje dolaze spolja jer ne može da utiče na društvene matrice koje je negiraju, dok istovremeno kao biće ima prirodnu potrebu da se afirmiše u tom istom društvu.



Neke preporuke za smanjenje diskriminacije

Početna osnova za smanjenje diskriminacije, jeste da agenti takvog ponašanja promene postojeće gledište prema homoseksualnosti, kao nečemu nemoralnom, bolesnom. Na osnovu dosadašnjeg izlaganja, možemo da izdvojimo nekoliko važnih područija na kojima je neophodno intenzivno raditi kako bi se umanjila diskriminativna praksa prema LGBT osobama:

- **Psihosocijalna podrška i edukativni programi u populaciji** - Ključne izvore psihosocijalne podrške za rezilijenciju, usled negativnih efekata stigme i diskriminacije, predložili su sami ispitanici, a izdvajaju se: prijatelji, porodica, LGBT zajednica i servisi podrške namenjeni isključivo LGBT osobama (drop-in centri, terenski rad i sl.). Kada su u pitanju porodica i bliže socijalno okruženje, podrška treba da se bazira na osveščivanju i korekciji negativnih stavova i ponašanja i edukaciji da pruže podršku i brigu svojim LGBT članovima. Pored toga, neophodan je konstantan rad na

psihološkom osnaživanju LGBT populacije kroz specifične servise, u vidu psihoterapije, zatim edukativnih radionica i seminara o pravima LGBT populacije i sl. Takođe, LGBT udruženja treba da rade na poboljšanju postojećih i donošenju novih politika i propisa kojima se bi se poboljšao ukupan položaj LGBT populacije.

- **Antidiskriminatorna edukacija** - Prvi korak ka sistemskoj borbi protiv diskriminacije je da se, kroz sadržaje određenih predmeta u osnovnim i srednjim školama, pruže tačne i naučno utvrđene informacije o homoseksualnosti. Pored obrade obrazovnog gradiva, neophodno je sprovoditi raznovrsne oblike edukacija u kojima bi se polaznici upoznali sa sadržajima i oblicima diskriminativnog ponašanja i s oblicima nasilja iz mržnje prema LGBT osobama (seminari, radionice, predavanja i sl.). Kursevi, pre svega, treba da budu namenjeni edukaciji i senzibilizaciji zaposlenih u državnim službama, kao što su nastavnici, zdravstveni i socijalni radnici, psiholozi,

psihijatri, epidemiozi i svi koji se u svom radu susreću sa homoseksualnošću, homofobijom, diskriminacijom i nasiljem nad LGBT osobama.

- **Pravni sistem** - neophodno je raditi na senzibilizaciji i edukaciji učesnika u pravosudnom sistemu kako bi prihvatili gledište da je diskriminacija nad LGBT osobama ozbiljan prekršaj. U primeni prava neophodno je izricanje težih kazni kada se radi o ovakvim oblicima postupanja. Strožim kažnjavanjem počinioca šalje se poruka javnosti (opšta prevencija) da je diskriminacija ozbiljan problem, a ne bezopasni prekršaj, te da se takva ponašanja neće tolerisati (specijalna prevencija). Pored toga neophodno je unaprediti mehanizme za efikasnije sprovođenje sudskih postupaka, koji bi doprineli prevenciji novih slučajeva, a kažnjavanju postojećih.

- **Antidiskriminaciono zakonodavstvo** - zakonske reforme koje zakonodavac čini treba da idu u pravcu promene postojećeg zakonodavstva radi uklanjanja diskriminacionih normi koje se posebno odnosi na oblast zaštite ljudskih prava, socijalnog, radnog, po-

rodičnog i zdravstvenog prava, kao i na obrazovno, stvarno, nasledno, penziono pravo. Na taj način upućuje se poruka društvu kako su istospolne zajednice legitiman i prihvatljiv način života i kako diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije neće biti tolerisana.

Zaključak

Kako bi se umanjila diskriminacija LGBT osoba, potrebno je planski i svrsishodno podsticati i usmeravati njeno osvešćivanje, zatim ohrabrivati diskriminirane da u većem broju koriste dostupne mehanizme institucionalne zaštite (pritužbe Povereniku za zaštitu ravnopravnosti, pokretanje postupaka pred sudovima i sl.). U vremenu koje predstoji očekuju nas izmene i izrada strategija i zakona kojim bi se, u skladu s obavezama koje Srbija ima u procesu evropskih integracija, na odgovarajući način uredio porodični, građanski, socijalni, zdravstveni i imovinski status LGBT osoba. Pored promena politika i zakona, neophodna je sistemaska edukacija stručnjaka u policiji, sudstvu, zdravstvu, socijalnoj zaštiti, prosveti u cilju osvešćivanja i senzibilizacije javnosti o pravima LGBT osoba. Nezaobilazan faktor koji će doprineti smanjenju diskriminacije je stalan rad sa LGBT populacijom na njenom psihosocijalnom osnaživanju.



Rečnik termina i izraza

Autovanje – opisuje dobrovoljno obznanjivanje sopstvene seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Najčešće se odnosi na gejeve, lezbejke, biseksualne, transrodne i transeksualne osobe. Biti „out“ znači ne kriti svoju seksualnu orijentaciju ili polni/rodni identitet. Autovanje je proces otkrivanja seksualne orijentacije ili polno/rodnog identiteta. Biti „in the closet“ znači skrivati svoju seksualnu orijentaciju ili polno/rodi identitet. Neke osobe koje se smatraju gejevima, lezbejkama, biseksualnim ili transrodnim i transeksualnim u nekom periodu svog života mogu živeti u heteroseksualnim vezama ili mogu imati brakove i decu. Ovakvo „heteroseksualno opredeljenje“ kod osoba koje su LGBT jeste zapravo faza kada nisu „out“, odnosno kada su „in the closet“. Prihvatanjem heteroseksualnog obrasca najčešće se želi stvoriti iluzija zarad prihvatanja od strane heteroseksualne okoline.

Diskriminacija – Diskriminacija je bezrazložno nejednako postupanje prema osobi ili grupi osoba koji se nalaze u istoj,

sličnoj ili uporedivoj situaciji. Diskriminacija može da se javi i u slučaju kada se ljudi koji se nalaze u totalno drugačijoj situaciji tretiraju na isti način. Diskriminacija se može desiti bilo kome. Može biti zasnovana na etničkoj pripadnosti, političkom uverenju, mentalnoj i fizičkoj sposobnosti, starosti, polu, seksualnoj orijentaciji ili finansijskom stanju. Diskriminacija se može dogoditi na radnom mestu, fakultetu, kod lekara, u opštini, sudu i dr.

Diskriminaciju mogu činiti pojedinci, grupe ljudi ili institucije. Diskriminacija može biti direktna ili indirektna, namerna ili počinjena iz neznanja. Jedna osoba može biti diskriminisana po više osnova u jednoj oblasti („višestruka diskriminacija“) ili po jednom osnovu u više oblasti.

Internalizovana homofobija – interiorizovana mržnja prema sebi koja nastaje kao posledica prihvatanja negativnih stereotipa opresivne zajednice. To podrazumeva često konfliktna osećanja da su ne-heteroseksualne osobe u srži loše; da na

čitavom svetu nema sigurnog prostora, da je ne-heteroseksualna ljubav loša i da se razlikuje od ostalih ljubavi.

Gej – muškarac koga estetski, romantično i seksualno privlače drugi muškarci i koji ostvaruje emotivne, seksualne i partnerske odnose sa drugim muškarcima. Termin gej (engleski: gay) je prihvatljiv naziv u srpskom jeziku za osobu muškog pola i roda i istopolne seksualne orijentacije. Medicinski termin „homoseksualac“ se smatra neodgovarajućim, a proces afirmisanja termina „peder“, kojim bi ovaj negativan termin bio preveden u pozitivan, odnosno neutralan kontekst i ušao u svakodnevnu upotrebu, još nije završen.

Homofobija – strah ili mržnja usmerena prema homoseksualno orijentisanim osobama. Pojam homofoba se odnosi na ljude koji imaju snažna negativna osećanja prema osobama homoseksualne orijentacije. Postoji institucionalna homofobija (u ekonomiji, politici, obrazovanju, religiji, socijalnoj zaštiti), lična homofobija (osobe koje iskazuju nasilje i otvoreno neprijateljstvo) i internalizovana homofobija (unutrašnji sukobi izazvani

stvarnom ili zamišljenom homoseksualnom orijentacijom).

Istopolna seksualna orijentacija – erotska, fizička i emotivna privlačnost prema osobama istog pola.

LGBT – krovni termin za sve identitete koje proizlaze iz pola i roda za neheteroseksualne osobe. LGBTIQ je skraćenica složena od reči: Lezbijke, Gejevi, Biseksualne, Transrodne, Interseksualne i Queer osobe.

Lezbejka – Žena koja se emotivno, društveno ili psihološki investira u druge žene, žena koja je emotivno, seksualno, društveno i politički prvenstveno posvećena drugim ženama, žena koju fizički i/ili emotivno privlače isključivo druge žene.

Marginalizacija – posledica diskriminacije, a znači isključenost osobe ili grupe iz društva, odnosno njeno (p)ostavljanje na same margine društva. Marginalizovane grupe imaju otežan ili onemogućen pristup dobrima (npr. stanovima), uslugama (kao što su zdravstvene usluge) i pre svega ostvarivanju prava (npr. jednakih mogućnosti zapošljavanja).

Predrasude – vrsta stavova koji se ne zasnivaju na validnom iskustvu niti na racionalnim argumentima. Predrasude su tendenciozne generalizacije, afektivno opterećene i veoma otporne na promenu. Predrasude ne uključuju samo neutemeljeno negativno mišljenje o drugim socijalnim grupama i nekritičko pozitivno o svojoj, nego i mržnju, kao i spremnost na progon, segregaciju i uništavanje pripadnika druge rase, nacije, seksualne orijentacije i dr.

Stereotipi – oblici rasuđivanja koje stičemo na osnovu nepotpunih informacija. Stereotipi su zapravo misaoni odeljci u koje razvrstavamo ljude i ono što se oko nas događa. Iako su stereotipi opšti i previše tipizirani sudovi, oni su glavni razlog previđanja raznovrsnosti sveta i nijansi unutar njega. Stereotipe oblikujemo na osnovu uopštavanja, nedovoljnih informacija, generalizovanih informacija ili čak dezinformacija.

Stigma – reč je starogrčkog porekla i prvobitno je označavala žig srama utiskivan u kožu robova, izdajnika ili zločinaca koji je služio kao upozorenje drugim ljudima i jasan znak da

„obeleženi“ predstavljaju manje vredne ili opasne članove društva. Stigma je negativan socijalni proces etiketiranja, diskriminacije i isključivanja članova društva koji se smatraju bolesnim, opasnim, poremećenim i dr.

Seksualna orijentacija - određuje ko nas seksualno (ili erotski) privlači, odnosno ko kod nas podstiče seksualni nagon, želju ili fantaziju. Kategorije seksualne orijentacije podrazumevaju homoseksualne osobe koje privlače osobe istog pola; biseksualne osobe koje privlače osobe oba pola u manjoj ili većoj meri; heteroseksualne osobe koje privlače osobe suprotnog pola. Komponente seksualne orijentacije uključuju: (1) seksualne fantazije, (2) seksualnu privlačnost, (3) zaljubljivanje, (4) emocionalne i afektivne preferencije, (5) stvarno seksualno iskustvo, (6) kvalitet tog iskustva, i najvažnije (7) ličnu identifikaciju.

Literatura

1. Tanja Knežević i drugi, „Istraživanje među populacijama pod povećanim rizikom od HIV-a“, Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, Beograd 2012. godine
2. Violeta Anđelković i drugi, „Znanje, stavovi i ponašanje zdravstvenih radnika u oblasti HIV-a“, IAN, Ministarstvo zdravlja, Beograd 2010. godine
3. Mirjana Bogdanović i drugi, „Predrasude na videlo“, Gej-strejt alijansa i CeSID, Beograd 2010. godine
4. Jelena Srdanović-Maraš, „Suicidalno ponašanje homoseksualno orjentisanih mladića“, Filozofski fakultet Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad 2012. godine
5. Istraživanje javnog mnjenja “Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji”, CeSID, UNDP i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd 2013. godine
6. Godišnji Izveštaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba u Srbiji za 2012. godinu, GSA, Beograd 2013. godine
7. Istraživanje “Odnos predstavnika organa javne vlasti prema diskriminaciji u Srbiji”, UNDP i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd 2013.
8. Ljubomir Erić, “Paniczna stanja”, Beograd - Zagreb, Medicinska knjiga, 1989.
9. Marija Radoman, “Istraživanje stavova LGBT populacije o sektoru bezbednosti”, Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu, Beograd 2012. godine
10. Ljubomir Erić, “Rečnik straha”, Arhipelag, Beograd, 2007.
11. Erick H. Erickson, “Identity and life cycle”, New York: W. W. Norton, 1980.
12. A. H. Maslow, “A theory of human motivation”, Psychological Review 50 (4) 370–96, 1943.
13. Sigmund Freud, “Symptoms, inhibitions and anxiety”, Standard Edition, Volume 20, London: Hogarth Press, 1959.

Internet izvori:

- http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678
- <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0353-5738/2012/0353-57381201150R.pdf>
- McLeod, S. A. (2007). Maslow's Hierarchy of Needs. Retrieved from <http://www.simplypsychology.org/maslow.html>



**Ovaj projekat se realizuje
uz finansijsku podršku
Evropske komisije**



safe pulse of youth
siguran puls mladih



HAPI / KORAK / STEP